

HOGE COMMISSARIAAT VAN HET KONINKRIJK  
DER NEDERLANDEN

1532.61

Afdeling Politieke Zaken.

No. G. 3304.

INDRUKKEN VAN SURAKARTA

(opgedaan tijdens een bezoek van de Heer H.A. van  
Deinse aan deze residentie).

Op 7 Maart j.l. begaf rapporteur zich met Mr. Klijn van  
het Nederlands Commissariaat te Semarang naar Surakarta. Het  
reisdoel was:

- a. leggen van persoonlijke contacten met vooraanstaande militaire  
en civiele autoriteiten te Surakarta.
- b. opdoen van indrukken van de plaatselijke situatie, mede met het  
oog op de mogelijke heropening van enkele nog in tact gebleven  
Westerse landbouwbedrijven in de Residentie Surakarta.

Algemene situatie.

De heuvelachtige streek tussen Salatiga en Bojolali maakt  
een nogal verlaten indruk. De hier gelegen bergcultuur-ondernemin-  
gen Melambong (thee-kina), Ampel (thee-koffie), Sukabumi (thee-kof-  
fie), Barostampir (thee-koffie), Sukaramé (vezel) en Karanggeneng  
(vezel) waren reeds medio 1949 vrijwel volledig met de grond ge-  
lijk gemaakt. Van ondernemingsgewassen is niets meer in tact ge-  
bleven, alle voormalige koffietuinen bleken met inlandse gewassen  
te zijn beplant.

Voorbij Bojolali, waar men in de Solo-vlakte afdaalt,  
wordt het aspect levendiger; meer voetgangers- en karrenverkeer  
langs de wegen, zowel de bevolkingsaanplant op droge gronden als  
op sawaha biedt hier een gunstige aanblik, terwijl men op beschei-  
den schaal bezig is met wegverbetering en herstel van telefoon-  
leidingen.

In de stad Solo is een levendig verkeer; het aantal  
motorvoertuigen is beperkt, doch als vanouds veel andongs (4-wielige  
personenrijtuigjes), fietsen en voetgangers. De verkeersregeling  
maakt een uitstekende indruk. Zowel overdag als in de avonduren  
bevindt zich een talrijk goed gekleed publiek op straat en te oor-  
delen naar het grote aantal Chinese en Javaanse winkels, maakt de  
kleinhandel geen slechte zaken. Het plaatselijk prijspeil schijnt  
bevredigend te zijn. Niettegenstaande de nieuwe rijstooft pas in  
de a.s. maand zal afkomen, is de rijstprijz redelijk. Men geeft  
uitgesproken voorkeur aan federaal geld, de Ori-koers loopt gesta-  
dig terug en is thans 1 fed. gulden = 125 ori-guldens. Uiterlijk  
waarneembare armoede valt niet op, in tegenstelling met de stad  
Semarang ziet men in Solo vrijwel geen bedelaars.

De veiligheid binnen de stad schijnt momenteel zeer bevre-  
digend te zijn. De hoofdwegen zijn electrisch verlicht, terwijl  
ook de waterleiding functioneert. Hoewel het aantal in Solo geves-  
tigde Nederlanders uiterst beperkt is (minder dan tien), schenkt  
het Indonesische publiek op straat generlei aandacht aan buiten-  
landers. Met het herstel van de vele verwoeste openbare gebouwen  
in het stadscentrum wordt pas een zeer bescheiden begin gemaakt.  
Men ziet opvallend weinig militairen in en buiten de stad; veel  
troepen schijnen naar West-Java te zijn verplaatst.

Militair Gezag.

afschaffing van het militair gezag in het gehele republikeinse gebied besloten is, valt in het Solose daarvan nog niets te bemerken. Zowel binnen als buiten de stad zijn nog de "pamerintahs-militer" (K.O.D.M.'s) in hun oorspronkelijke vorm aanwezig; het zijn deze territoriale instanties, die het feitelijk gezag nog grotendeels in handen hebben.

Naar uit zeer betrouwbare bron vernomen werd, laat ook hier het militair gezag zich zeer weinig gelegen liggen aan regelingen van de R.I.S.-regering. Zo had het R.I.S.-ministerie van financiën te Djakarta enkele weken geleden reeds uitdrukkelijk verboden om plaatselijke voertuigen-belasting op te leggen, doch de militaire gezaghebbers bleken zich hieraan niet te storen. Men stelde zich op het standpunt, dat dit verbod eerst in de vorm van een verordening door het militair gezag plaatselijk moest worden afgekondigd, alvorens in werking te kunnen treden.

Ook de uiteindelijke beslissing omtrent het al of niet in weder-exploitatie nemen van de landbouwondernemingen bleek bij het militair gezag te liggen. Majoor Parmoedjo, een jongeman van naar schatting hoogstens 25 jaar oud, was speciaal aangewezen voor het contact met de vertegenwoordigers van de Westerse landbouwbedrijven. Dat de Solose ondernemingen tot dusverre niet in staat waren geweest tot inhuur van gronden ten behoeve van de suiker- of tabaksaanplant, schreef majoor Parmoedjo toe aan de omstandigheid, dat hieromtrent nog geen principiële beslissing door de centrale regering in Djogjakarta zou zijn genomen. Hij verklaarde persoonlijk vóór hervatting der exploitatie van de ondernemingen te zijn, doch kon zich ook voorstellen, dat men in sommige Indonesische arbeiderskringen de herexploitatie van de aan buitenlands kapitaal toebehorende ondernemingen ongaarne zag (zie hieronder pag. 6). De houding van het militair gezag te Solo tegenover de vertegenwoordigers van de aldaar gelegen landbouwondernemingen zou volgens de Majoor steeds welwillend zijn geweest. Men had er o.m. geen bezwaren tegen gemaakt om vrijelijk alle meer in het binnenland gelegen ondernemings-  
etablissemten te bezoeken (zie hieronder pag. 7).

Alhoewel de Westerling-affaire geen blijvende anti-Nederlandse gezindheid onder de Pemuda's had doen ontstaan, waren de aanvankelijke reacties onder de jongeren wel tamelijk fel geweest. Als bewijs, dat van blijvende vijandelijke gevoelens jegens de Nederlanders overigens geen sprake was, haalde de majoor de voorgenomen excursie van een 200-tal K.L.-militairen naar de Solose Kraton aan.

In militaire kringen had men volgens Maj. Parmoedjo uit de verklaring van Dr. Hirschfeld omtrent de ontsnapping van Westerling opgemaakt, dat de vlucht van laatstgenoemde naar Singapore met officiële medewerking van de Nederlandse autoriteiten had plaatsgevonden!

Voor de Nederlands-Indonesische Unie zou onder de Indonesische jongeren weinig of geen belangstelling bestaan, met uitzondering voor de culturele samenwerking, waarbij men speciaal dacht aan de mogelijkheid tot het ter beschikking stellen door Nederland van grote kwanta in het Indonesisch vertaalde leerboeken der exacte vakken.

Ook de zeer jeugdige basis-commandant van Surakarta, Maj. Achmadi, die wij eveneens bezochten, vestigde de aandacht op de ongelimiteerde behoefte aan leerboeken in de Indonesische taal. De jongere generatie verstaat in onvoldoende mate Nederlands, zodat voorafgaande vertaling der boeken zijns inziens gewenst is. Kader en manschappen van Maj. Achmadi behoren tot het z.g. studenten-leger; alhoewel nog niet gedemobiliseerd, is hun dienst thans van dien aard, dat zij hun studiën kunnen voortzetten. Maj. Achmadi klaagde echter

De houding van de lagere RIS-militairen tegenover ons kon als gereserveerd, doch correct worden getypeerd. Men verkrijgt niet gemakkelijk toegang tot de hogere officieren, de daartoe te volgen procedure verloopt vrij stroef en gaat over vele schijven.

#### Civiel Gazag.

De Solose Zelfbesturen (Soenanaat en Mangkoe-Negarase Rijk) verkeren in een zeer onzekere positie; hun invloed op bestuurs- en ander gebied is vrijwel tot nihil gereduceerd.

Met het contract, waarin de verhouding tussen zelfbestuur en Negara (in het onderwerpeijk geval de Republiek Indonesia) in-gevolge de voorlopige RIS-constitutie moet worden vastgelegd, wordt van Republikeinse zijde weinig haast betoond.

Er bestaat onder de jongere generatie een vrij krachtige stroming voor afschaffing van de zelfbesturen, daar men vreest dat de zelfbestuurders op den duur toch weer in hun oude feodale methoden zullen vervallen.

De Republikeinse Regering zou geneigd zijn een willig oor te verlenen aan deze stromingen, zolang de zelfbesturen in gebreke blijven om een duidelijke "volksuitspraak" voor hun behoud te produceren.

Het civiel bestuur in de gehele Residentie is thans in handen gelegd van een rechtstreeks aan de republikeinse regering ondergeschikte resident. Ook de overige diensten, waaronder de voormalige zelfbestuurinstanties, staan thans voor zover zij geen federaal karakter drageh (P.T.T. enz.) onder de republikeinse resident. De voormalige territoriale bestuursadviseur, de heer F.W.G. Linck, die na 27 December j.l. als adviseur te Solo achterbleef, vertrekt binnen enkele dagen naar Semarang, waarmede de laatste Europese bestuursambtenaar uit de Residentie Surakarta zal zijn verdwenen.

De Indonesische resident, de heer Salamoen, (voormalig districtshoofd) aan wie eveneens een bezoek gebracht werd, maakt een zeer aangename indruk. Een voorzichtig en bedachtzaam man, die zich terdege bewust is van zijn moeilijke positie. Want al is momenteel in Solo van politiek leven weinig te bespeuren als gevolg van het militair gezag, ondergronds sneult het en is Solo nog als vanouds een brandpunt van uiteenlopende crypto-politieke activiteiten. Men zal zich herinneren, dat ook de Muso-opstand van Madioen zijn oorsprong te Solo vond.

De Resident moet momenteel tussen alle partijen door laveren. Een latent gevaar voor de politieke rust vormen ook de + 13.000 in de Japanse en de republikeinse tijd aangeworven ambtenaren, voor wie geen plaats is in het nieuwe, reeds ruim 12.000 ambtenaren omvattende regeringsbestel, temeer daar een bevredigende regeling tot verlenen van sociale steun aan deze overtollige ambtenaren te Soerakarta tot dusverre uitbleef.

Volgens de heer Salamoen zouden de nationale sentimenten hun hoogtepunt nog niet bereikt hebben. De "volkswil" zou hoogstens 10% van het totaal der bevolking vertegenwoordigen. Van dit percentage is de meerderheid weliswaar nog niet voor constructieve arbeid geporteerd, doch getracht moet worden de revolutionaire elementen geleidelijk in rustiger banen terug te voeren. Volgens de resident bestaat op dit ogenblik nog onvoldoende band en coördinatie tussen bestuur en volksbeweging.

De heer Salamoen bleek persoonlijk het grote belang van de spoedige terugkeer der Westerse landbouwbedrijven in te zien, doch kan in dit opzicht weinig bereiken zolang het militair gezag in deze het laatste woord heeft.

politie staan. Uiteindelijk is de politie evenwel aan het militair gezag gesubordineerd.

De veiligheid op het platteland met name in de regentschappen Bojolali en Klaten gaat achteruit. In deze gebieden neemt het rampokkwaad toe. De bij de aanvang van de 2e positionele actie door de republikeinse autoriteiten in vrijheid gestelde criminele gevangenen worden thans wederom opgespoord en gearresteerd, teneinde hun restant straf uit te zitten.

#### Ondernemingen.

In het Solose treft men thans - afgezien van de beide Mangkoe negara suikerfabrieken Tasikmadu en Tjolomadu - de navolgende door Europees personeel bezette ondernemingen in min of meer bedrijfsklare toestand aan:

Suikerfabrieken: Gondangwinangan, Tjepper en Modjo-Sragen.

Tabaksondernemingen: Banak en Ketandan.

Zakkenfabriek: Delanggoe.

Alhoewel de Europese planters nu reeds een vol jaar op genoemde ondernemingen verblijven, kan van een eigenlijke bedrijfshervatting geen sprake zijn, zolang de mogelijkheid tot inhuur van bevolkingsgronden niet aanwezig is. Zoals bekend, werd het z.g. conversiegrondrecht der ondernemingen door de republiek afgeschaft.

Medio Februari werd door het republikeinse ministerie van binnenlandse zaken beslist, dat de huurprijs van bevolkingsgronden ten behoeve van ondernemingslandbouw gesteld zou worden op 10 maal de vooroorlogse grondhuurprijs, met dien verstande, dat 4 maal dit bedrag in geldswaarde zal worden uitbetaald, terwijl voorts 45 meter textiel vermeerderd met een hoeveelheid suiker als resterend gedeelte van de huursom aan belanghebbenden moet worden uitgekeerd.

Per regentschap worden commissies ingesteld, die belast zijn met de inhuur van de benodigde gronden. In deze commissies hebben behalve de resident en de regent, mede zitting: 3 vertegenwoordigers van de landbouwbedrijven, 3 van de tani-bonden en 3 van de arbeidersbonden.

Voor de residentie Soerakarta zijn deze commissies inmiddels samengesteld, doch zij kunnen nog niet met hun taak aanvangen, daar het militair gezag hiertoe nog geen toestemming heeft verleend.

Indien men in de lopende maand niet tot inhuur kan overgaan, zal het gunstige plantseizoen zijn verstreken en moet wederom een vol jaar worden gewacht alvorens men met de exploitatie der ondernemingen een aanvang kan maken.

Op pag. 1 werd reeds vermeld, dat de bergcultures in het Bojolalise practisch geheel verwoest zijn. Volgens de republikeinse regent van Bojolali treft men in dit gebied krachtige rode groeperingen aan, die gekant zijn tegen eventuele heropening van de ondernemingen, daar:

- 1e. deze ondernemingsarealen thans benodigd zouden zijn voor de Indonesiërs die tot dusverre niet in het bezit waren van een eigen perceel grond.
- 2e. buitenlandse kapitaalsinvloeden geweerd moeten worden.

In dit verband zij tevens melding gemaakt van een door de Serikat Buruh Gula (Bond van arbeiders in de suikerindustrie) te Djogja gevoerde actie tegen terugkeer van de westerse landbouwbedrijven. In een instructie van de S.B.G., gedateerd 18 Februari j.l., wordt onder meer verklaard, dat de S.B.G. streeft naar frontvorming tussen arbeiders en boeren, teneinde beter het hoofd te kunnen bieden aan de door het westers kapitaal toegepaste "guerilla-achtige methoden" van gronden-inhuur. De kansen voor de westerse landbouwbedrij-

Doch ook de kansen voor de westerse landbouwondernemingen in het Solose laten zich op dit ogenblik nog weinig gunstig aanzien. Hierboven werd reeds vermeld, dat het militair gezag tegen hervatting van de ondernemingswerkzaamheden is gekant. De oorzaak hiervan moet o.m. worden gezocht in de omstandigheid, dat het militair gezag bij handhaving van de bestaande situatie gebaat is.

Weliswaar hebben een aantal planters de nog niet tijdens de tweede politionele actie bezette meer geïsoleerd gelegen ondernemingen onder geleide van een T.N.I.-officier mogen bezoeken, doch het was hun daarbij strikt verboden in mondeling contact met de lokale bevolking c.q. met gewezen ondernemingspersoneel te treden. Van vestiging op deze ondernemingen kan derhalve uiteraard voorlopig geen sprake zijn.

Naar van verschillende kanten in planterskringen vernomen werd, zou het militair gezag van de onder deszelfs "beheer" staande ondernemingen tot heden ten dage terdege profiteren. Nog steeds zouden afbraakmaterialen ten eigen bate aan Chinese opkopers worden verkocht.

Op de rubberonderneming Batoe Djamus werd nog kortgeleden 100 h.a. rubberbos door de plaatselijke bevolking geringd en gekapt. Volgens het militair gezag zou dit een uitvloeisel van de "volkswil" zijn geweest, in werkelijkheid had de bevolking van het militair gezag toestemming voor deze aankap verkregen als tegenprestatie van geleverde producten (rijst, vee enz.) ten behoeve van de lageronderdelen te Soerakarta.

#### Eindindruk.

Alhoewel de residentie Soerakarta uiterlijk een beeld van rust biedt en van een gespannen sfeer hier niets te bemerken valt, moeten de vooruitzichten voor een spoedig herstel van het economisch leven gering worden geacht.

De batik-industrie, vanouds een belangrijke bron van welvaart, heeft te kampen met gebrek aan grondstoffen; de overige industrieën (strootjes- en blikfabrieken) zijn vrijwel geheel te gronde gegaan, het sociale probleem (overtollige ambtenaren en gedemobiliseerden) is nog steeds niet opgelost, de zelfbesturen met hun omvangrijke hofhoudingen en ambtelijke formaties, moeten in de eerste plaats de gevolgen van een door de republikeinse regering gelaste drastische bezuiniging ondervinden, terwijl de westerse landbouwbedrijven voorlopig - naar het zich althans laat aanzien - niet aan de slag kunnen gaan.

Kan de huidige situatie in het Solose zeker niet onbevredigend worden genoemd, zo zijn de vooruitzichten, zowel op economisch als sociaal gebied nog verre van gunstig. De naaste toekomst zal ongetwijfeld nog vele en moeilijk oplosbare problemen met zich brengen.

Het is zeer de vraag of de leidende jeugdige figuren van het te Soerakarta gevestigde militair gezag, welke figuren door gebrek aan algemene ontwikkeling en door een opvallend gemis aan dieper inzicht in maatschappelijke en economische vraagstukken een uitgesproken neiging tot tenuitvoerlegging van wel zeer simplistische denkbeelden vertonen, in staat zijn om de vele toekomstige problemen op de juiste wijze te kunnen oplossen.

DJAKARTA, 11 Maart 1950.-  
vd/vdG.